

SIGNON - KURZY ANGLIČTINY ONLINE PRO NESLYŠÍCÍ EVROPSKÉ ZAČÁTEČNÍKY A POKROČILÉ

Petr PEŇÁZ, Ija RAJDOVÁ, Alexandr ZVONEK

Masarykova univerzita, Brno, teiresias@muni.cz

***Anotace:** Příspěvek si klade za cíl představit online kurz angličtiny pro neslyšící začátečníky SignOnOne, který vznikl v roce 2010 jako výstup mezinárodního projektu. Tento kurz využívá bilingvální přístup k výuce jazyka, což v kontextu jazykové výuky neslyšících znamená, že překlad textů a veškerý výklad gramatiky existuje pouze v národních znakových jazycích partnerských zemí a neopírá se tedy o znalost žádného dalšího mluveného jazyka. V úvodní části příspěvku jsou shrnuta teoretická východiska, která vedla ke vzniku kurzu v dané podobě, hlavní část se pak zaměřuje na popis fungování jednotlivých částí kurzu.*

Výuka anglického jazyka pro neslyšící

Znalost některého z cizích jazyků, které jsou základními komunikačními prostředky v dnešní, stále více se globalizující společnosti, je základním předpokladem úspěchu na trhu práce, ale i v běžném životě moderního člověka. Jedním z takových jazyků je právě angličtina, která v dnešní době slouží jako „lingua franca“ pro řadu oblastí lidského života, funkční znalost tohoto jazyka je nezbytná například pro cestování, výpočetní techniku, online komunikaci. Tuto skutečnost si samozřejmě uvědomují i učitelé na školách pro neslyšící i neslyšící sami.

Vzhledem k tomu, že řada neslyšících má problémy se zvládnutím místního mluveného jazyka (v našem prostředí je to čeština), je pro ně nutnost osvojit si ještě další mluvený jazyk velmi zatěžující a v řadě případů realizovatelná jen s velkými obtížemi. Pokud uvážíme, že většina neslyšících považuje za svůj primární komunikační prostředek znakový jazyk, pak nezbyvá než konstatovat, že čeština (nebo jiný lokální mluvený jazyk) je pro ně jazykem cizím, byť jeho postavení je specifické ve srovnání s jinými cizími jazyky (neustálá obklopenost tímto jazykem, dlouhodobý kontakt s ním atd.). Angličtina tedy pro mluvčí znakového jazyka přichází až jako jazyk třetí, který je vnímán jen v psané podobě a často jen po velmi omezenou dobu¹ (počínaje dovolenými v zahraničí a výukou daného jazyka ve škole konče). S tím souvisí také maximální úroveň jazyka, kterou neslyšící může v tomto jazyce dosáhnout a také si ji dlouhodobě udržet. Z výsledků testů, kterými procházejí nově přijatí neslyšící studenti Masarykovy univerzity, vyplývá, že jejich úroveň dalšího cizího jazyka (v naprosté většině angličtiny) je velmi nízká a nesouvislá i přesto, že výuka tohoto jazyka probíhala po celou dobu studia na střední škole a u řady studentů i na základní škole. Při bližším prozkoumání podmínek výuky dalšího cizího jazyka docházíme k závěru, že většina neslyšících studentů, kteří v současnosti studují na Masarykově univerzitě, prošla výukou opírající se o znalost jiného mluveného jazyka (ve většině případů češtiny). Při takto koncipované výuce, pokud studenti neovládají češtinu na dostatečné úrovni, nemohou být úspěšní ani při osvojování si dalšího cizího jazyka. Teprve v posledních letech se na základních a středních školách pro neslyšící mění celá koncepce výuky jazyků (českého znakového jazyka, češtiny, angličtiny). Za primární jazyk je považován jazyk znakový, čemuž odpovídá i přístup k výuce tohoto jazyka, který se pomalu dostává z pozice doplňkového předmětu do pozice vyučovacího jazyka. Čeština je vyučována jako jazyk cizí, čemuž odpovídají i metodické postupy a přístup vyučujících. A výuka angličtiny přestává vyžadovat znalost jiného mluveného jazyka a začíná se opírat o znalost znakového jazyka. Jediné, co v tuto chvíli brzdí tento vývoj, je nedostatek učitelů cizích jazyků s dobrou znalostí českého znakového jazyka.

V následujícím textu bychom se rádi zaměřili na výuku dalších cizích jazyků u neslyšících studentů vysokých škol. Ponecháváme tedy stranou koncepci a metodiku vhodnou pro výuku těchto jazyků na středních nebo základních školách, i když některé níže uvedené závěry lze uplatnit na středních školách.

Výuka angličtiny, jak již bylo řečeno, se nemůže opírat o znalost jiného mluveného jazyka ani o dostatečnou zkušenost s učením se mluvenému jazyku, protože toto není možné u neslyšícího automaticky předpokládat. Existuje řada přístupů, které umožňují realizovat výuku cizího jazyka s takovými vstupními předpoklady, jako například komunikativní přístup, humanistický přístup, výuka řízená samotným studentem

¹ Výjimkou jsou samozřejmě čeští neslyšící, kteří dlouhodobě žijí v zahraničí. U nich se angličtina (nebo jiný lokální jazyk) stává jazykem druhým a získává tedy i jeho specifickou, kterou jsme zmiňovali u češtiny jako druhého jazyka. Čeština se často přesouvá na pozici jazyka třetího a je otázka, zda si tito neslyšící udrží získanou úroveň tohoto jazyka, nebo jeho úroveň velmi rychle klesá, podobně jako je tomu u jakéhokoliv jiného mluveného jazyka v pozici dalšího (třetího) jazyka.

(Self-directed Learning), metoda celkové fyzické reakce (Total Physical Response) apod. Tyto přístupy se opírají téměř výhradně o cílový jazyk (angličtinu), nevyužívají pro výuku žádný zprostředkující jazyk, snaží se vést studenta k tomu, aby byl co nejdříve schopen porozumět a komunikovat v daném jazyce. Druhým výrazným proudem je bilingvální přístup, který je založen na znalosti ve většině případů mateřského jazyka, ve kterém je vedena výuka daného jazyka a také je tento cizí jazyk na pozadí primárního (mateřského) jazyka vysvětlován. Oba přístupy mají své výhody i nevýhody. Nutným předpokladem pro uplatnění některého z přístupů z první skupiny je kvalitní zkušenost s učením se nějakému jazyku, protože zde není zprostředkující jazyk, který by poskytoval studentovi oporu v případě neporozumění struktuře jazyka nebo jednotlivým gramatickým jevům. Je tedy vhodný pro studenty, kteří již ovládají nějaký mluvený jazyk na dobré úrovni. Pro studenty, kteří tuto zkušenost nemají, se jeví jako vhodnější přístup bilingvální, který jim dává jistotu výkladu a explicitního srovnání s jazykem, který již ovládají. Ale v obou případech je možné se setkat s problémy způsobenými neznalostí lingvistické terminologie, obecného fungování jazyka a jeho struktury. Tyto znalosti obvykle získávají studenti při výuce mateřského jazyka na základní škole. Avšak vzhledem k tomu, že řada neslyšících studentů prošla na základní škole výukou češtiny, která byla vedena jako výuka mateřského jazyka (byť jejich mateřským jazykem není a neměli a nemají možnost jej plnohodnotně vnímat), se dostáváme do situace, kdy do kurzů anglického jazyka přicházejí studenti s minimální nebo téměř žádnou teoretickou lingvistickou znalostí. Z toho důvodu pak v řadě případů selhávají jak přístupy bez zprostředkujícího jazyka, tak i přístup bilingvální.

Právě znalost aktuální situace nás vedla k vytvoření takové koncepce kurzu, který by byl přístupný i pro ty neslyšící, kteří mají jen malou zkušenost s výukou cizích jazyků. Při vysvětlování gramatických jevů jsme se snažili minimalizovat výskyt lingvistické terminologie tak, aby byl výklad maximálně srozumitelný.

Projekt SignOnOne

Historie vzniku

V roce 2007 byl dokončen mezinárodní projekt, v jehož rámci vznikl online kurz nazvaný English for Deaf Sign Language Users on the Internet (zkráceně SignOn!), který byl určen především uživatelům s pokročilejší znalostí anglického jazyka. Řešitelem projektu bylo Centrum znakového jazyka při univerzitě v Klagenfurtu, partnery projektu pak organizace zabývající se vzděláváním neslyšících v Norsku, Finsku, Islandu, Španělsku, Nizozemí a Velké Británii. Projekt se setkal s velkým ohlasem, ale současně se objevila i výrazná poptávka po podobně koncipovaném kurzu pro začátečníky. V roce 2008 byl tedy zahájen další projekt nazvaný SignOnOne zaměřený právě na neslyšící uživatele bez předchozí znalosti anglického jazyka. Finance na realizaci projektu byly získány z programu Gruntvig financovaného Evropskou unií a rakouským spolkovým ministerstvem pro vzdělání, umění a kulturu. Tohoto projektu se jako jeden z partnerů účastnilo i Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky Masarykovy univerzity v Brně. Hlavním řešitelem bylo opět Centrum znakového jazyka při univerzitě v Klagenfurtu, dalšími partnerskými zeměmi bylo Norsko, Island, Španělsko a Maďarsko.

Struktura kurzu SignOnOne

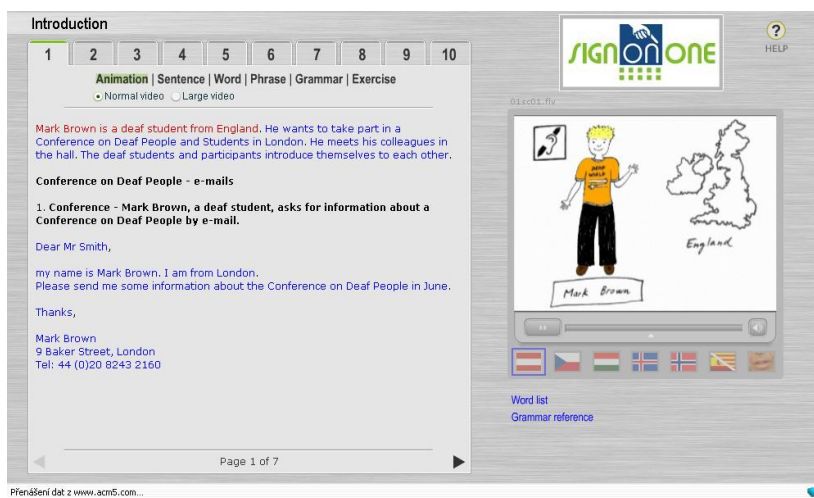
Kurz SignOnOne se zaměřuje na neslyšící začátečníky, jejichž primárním komunikačním prostředkem je znakový jazyk a kteří nemají žádnou, nebo jen velmi malou a nesystematickou znalost anglického jazyka. Tento kurz využívá bilingvální přístup k výuce jazyka, neopírá se tedy o znalost žádného jiného mluveného jazyka. V centru stojí angličtina jako cílový jazyk a jednoduché texty v tomto jazyce jsou doprovázeny překladem do národních znakových jazyků partnerských zemí. Kurz je svým uspořádáním a strukturou určen jak těm, kteří se chtějí jazyk naučit formou samostudia, tak ho lze i využít jako výukový materiál v běžné výuce na středních nebo vysokých školách

Celý kurz je rozdělen do 10 lekcí. Každá lekce se zaměřuje na některé z témat, která jsou součástí každodenního života (seznámení, rodina, příroda, bydlení, cestování, škola, práce, volný čas, nakupování, životní styl). Všechny lekce spojují hlavní postavy (rodina Brownova se svými příbuznými a přáteli), které jsou určitými průvodci v celém kurzu. Se všemi postavami je možné se seznámit předem v nápovědě.

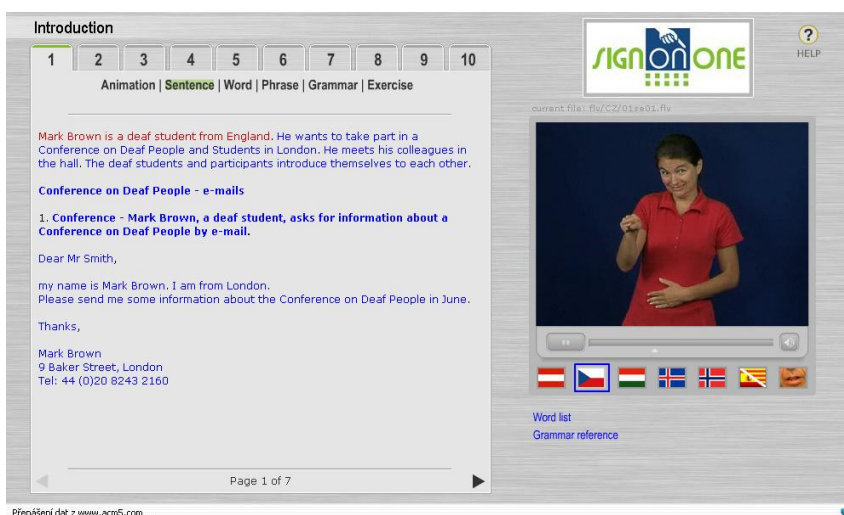
Obr. 1: Nápořveda – Představení jednotlivých postav kurzu

Každá lekce obsahuje jednoduchý text v angličtině, výklad gramatiky a cvičení. V případě potřeby je pro každý text dostupný překlad na čtyřech úrovních. První je tzv. Scenes, kde je pomocí jednoduchých animací zachycen význam jednotlivých vět. Tato úroveň scénických reprezentací umožňuje porozumět textu díky využití základních konceptů vnímání okolního světa a jeho vztahů.

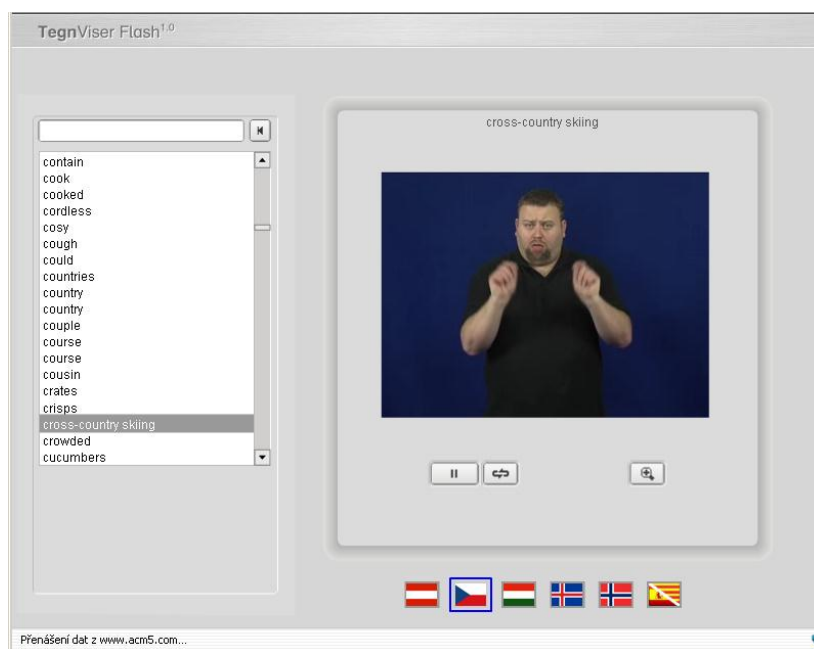
Obr. 2: Úkázka scénické reprezentace

Další úrovně, Sentence a Word, nabízí překlad celých vět, resp. jednotlivých slov do národních znakových jazyků. Před výběrem věty nebo slova, které chceme přeložit, je nutné vybrat jazyk, ve kterém chceme překlad sledovat (z nabídky znakových jazyků pod videem).

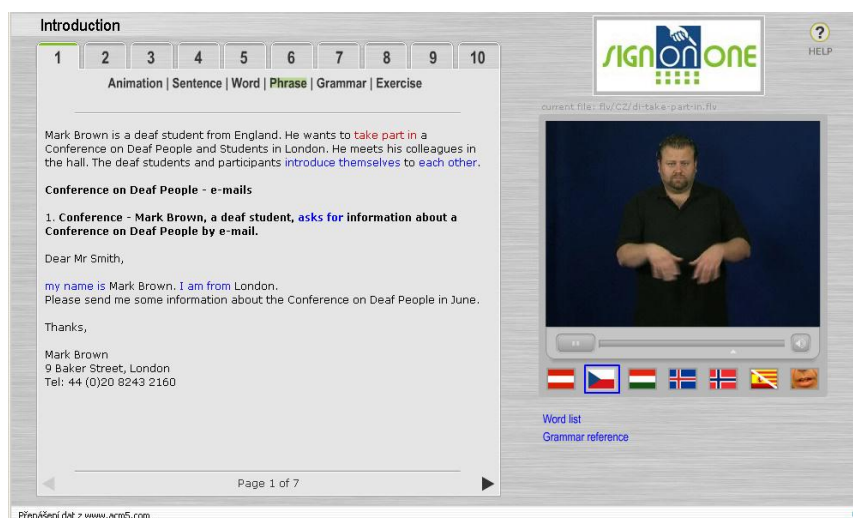
Obr. 3: Překlad celých vět do národních znakových jazyků

Kompletní slovní zásobu celého kurzu je možné také najít v odkazu „Word list“ (v nabídce vpravo dole pod videem).

Obr. 4: Seznam kompletní slovní zásoby

Poslední úroveň překladu je úroveň Phrase, která nabízí překlad vybraných základních anglických frází a idiomů vyskytujících se v textu dané lekce. Je to úroveň jazyka, na kterou v předchozím kurzu SignOn upozorňováno nebylo a partneři projektu SignOnOne se shodli na tom, že frazémy jsou důležitou součástí jazyka a na odlišné útváření frazémů v různých jazycích je třeba upozorňovat už od počátku výuky jazyka, aby si studenti uvědomili, že pouhý mechanický překlad jednotlivých slov dané věty nemusí vždy přinést požadovaný výsledek.

Obr. 5: Úroveň Phrase

Gramatický výklad je založen na kombinaci minimální informace v anglickém jazyce (formou tabulek, výčtů, přehledů, příkladových vět) doprovázených výkladem ve znakovém jazyce. Pro celkový přehled gramatiky obsažené v kurzu je k dispozici souhrn všech probíraných gramatických jevů v odkazu „Grammar reference“ (v nabídce vpravo dole pod videem).

Introduction

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Animation | Sentence | Word | Phrase | **Grammar** | Exercise

Articles – a, an, the

<< Back to grammar menu

Indefinite article A		Indefinite article AN		Definite article THE		
a	student	an	article	the	student	the article
a	name	an	exercise	the	name	the exercise
a	friend	an	apple	the	friend	the apple
a	book	an	orange	the	book	the orange
a	night	an	e-mail	the	night	the e-mail

an hour
an honest man
a university

Page 1 of 1

Přehrávání dat z www.acm5.com...

Obr. 6: Ukázka výkladu gramatiky

Mnozí z neslyšících i nedoslýchavých kolegů, kteří spolupracovali na projektu, upozorňovali na zájem řady sluchově postižených procvičovat také odezírání angličtiny. Z toho důvodu byla nově zařazena i tato možnost. Vedle nabídky znakových jazyků (pod oknem s videem) je možné zcela vpravo najít i ikonu, za níž se skrývá audio-vizuální záznam projevu rodilého mluvčího, který prezentuje text dané lekce a umožňuje tak zájemcům procvičovat odezírání mluvené angličtiny. Tempo řeči je přizpůsobeno začátečníkům.

Introduction

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Animation | **Sentence** | Word | Phrase | Grammar | Exercise

Mark Brown is a deaf student from England. He wants to take part in a Conference on Deaf People and Students in London. He meets his colleagues in the hall. The deaf students and participants introduce themselves to each other.

Conference on Deaf People - e-mails

1. Conference - Mark Brown, a deaf student, asks for information about a Conference on Deaf People by e-mail.

Dear Mr Smith,

my name is Mark Brown. I am from London.
Please send me some information about the Conference on Deaf People in June.

Thanks,

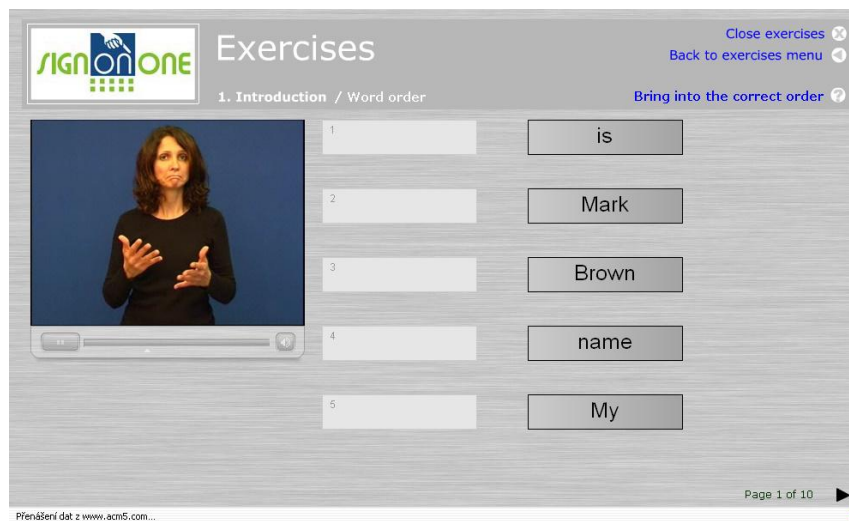
Mark Brown
9 Baker Street, London
Tel: 44 (0)20 8243 2160

Page 1 of 7

Přehrávání www.acm5.com

Obr. 7: Ukázka artikulace

Cvičení jsou koncipována tak, aby nabízela studentům ihned výsledek jejich snahy, jsou to tedy nejčastěji cvičení typu multiple choice a drag and drop. V každém cvičení je zadání v anglickém jazyce i ve znakových jazycích, což ve spojení s poměrně jednoduchou a přehlednou strukturou cvičení maximalizuje možnost samostatného pohybu studenta v celém kurzu. Tím, že není nutný zásah učitele (oprava, vysvětlení zadání) jsou cvičení vhodná i pro samouky, případně jako možný domácí úkol pro studenty, protože okamžitá zpětná vazba je i výrazným motivujícím faktorem.

Obr. 8: Ukázka cvičení

Závěr

Cílem projektu SignOnOne (i staršího projektu SignOn!) bylo vytvořit takový kurz, který by byl díky respektování všech specifických výukových cílů pro neslyšící přístupný všem neslyšícím zájemcům o výuku anglického jazyka. Mezi hlavní výhody tohoto kurzu patří především:

- využití znakového jazyka jako jazyka zprostředkujícího (texty přeložené do ZJ, výklad gramatiky v ZJ),
- minimalizace lingvistické terminologie,
- cvičení poskytující okamžitou zpětnou vazbu,
- online přístup.

Kurz SignOnOne je online přístupný na adrese <http://www.acm5.com/signonone/>. V tomto rozhraní je možné si vybrat kurz pro začátečníky (SignOnOne) nebo přejít na kurz pro pokročilejší uživatele SignOn!. Oba kurzy jsou zcela veřejné, není nutné se registrovat.